

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, י"ד אלול התשפ"ו

חולין קי"ט – יד ושומר, השיעורים שלהם, צירוף שלהם, והאם שערות נחשבות

שאלות:

1. שרץ נגע בבוטנים כשהם בקליפה שלהם, האם הם נטמאו דרך הקליפה?

שיעורי יד ושומר

- הגמרא בדף הקודם הקשתה מבריייתא שאומרת ששתי עצמות של מת, שעל כל אחת מהן חצי כזית בשר מת, והכניסו לבית את ראשי העצמות שאין עליהם בשר – לדעת **תנא קמא** הם 'מכניסים' את הזית לבית והבית מטמא כאוהל; ו**יהודה בן נקוסא** בשם **רבי יעקב** תמה איך שתי עצמות מצטרפות לכזית.
- וקשה על דעת **רב**, שהרי אם העצמות מהוות יד, יוצא שיש יד לחצי כזית להכניס טומאה לבית? ואם הם נחשבות שומר כי יש מוח בתוך העצם, אז למה **יהודה בן נקוסא** מטהר את הבית הרי בחצי זית יש יותר מפול גם בלי צירוף? ורש"י הסביר שהבריייתא קשה גם ל**רבי יוחנן**, והגמרא מסבירה את הבריייתא לפי **רב** ולפי **רבי יוחנן**:
- לדעת **רב** שסובר שאין יד לפחות מכזית, ואין שומר לפחות מכפול, אבל יש שומר מכפול ומעלה:
- אם מדובר ביד – הוא פוסק **כיהודה בן נקוסא** שמטהר (כי אין יד לפחות מכזית).
- ואם מעמידים בשומר (עצם שיש בה מוח) – הוא פוסק **כתנא קמא** שמטמא (כי חצי זית גדול מפול, ויש לו שומר).
- לשיטת **רבי יוחנן**: כל הבריייתא עוסקת ביד, והוא פוסק **כתנא קמא** כי לשיטתו יש יד גם לפחות מכזית; והוא לא העמיד בשומר כי לשיטתו יש שומר אפילו בפחות מכפול, ולכן לא היה צורך להזכיר דווקא שני חצאי זיתים.
- הגמרא מקשה מבריייתא נוספת שעוסקת בקולית – עצם הירך, שבדרך כלל יש בה מוח ולכן היא יכולה לשמש שומר לאוכל שבתוכה:
- **רבי יהודה אומר**: שאם יש על הקולית כזית בשר, הוא „גורר את כולה לטומאה” – כלומר אם נגע בקולית שרץ, והכזית בשר מחובר לאוכל כביצה, הקולית מעבירה את הטומאה לאוכל. **אחרים אומרים**: שאפילו אם יש עליה רק כפול בשר, זה מספיק.
- הגמרא מקשה: שאם הקולית נחשבת יד, דברי **אחרים** קשים על **רב**, כי יש יד בפחות מכזית. ואם היא נחשבת שומר, דברי **רבי יהודה** קשים על **רב**, כי **רב** סובר שיש שומר כבר מפול ומעלה ולא צריך כזית. הגמרא מתרצת ש**רב** יכול להעמיד ביד – ולפסוק כ**רבי יהודה**. או בשומר – ולפסוק כ**אחרים**.
- **רבי יוחנן מעמיד** את הבריייתא כולה דווקא בשומר, ופוסק כ**אחרים**. ומה **שאחרים** אמרו „כפול” זה לא דווקא שיעור מדויק; וגם בפחות מכפול יש שומר. והם אמרו כפול בגלל ש**רבי יהודה** נתן שיעור מדויק. **רבי חנינא חולק** וסובר שמדובר בשיעור מדויק. **רבא מדייק** שאכן מדובר בשומר, משום שנקטו דווקא קולית, שבסתמא יש בה מוח.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

○ הגמרא מקשה על רב ממשנה שלכאורה עולה ממנה שיש שומר גם בפחות מכפול: המשנה מדברת על תרמילים של פול, שיש בתוכם אפילו פול בודד והשרביט לכאורה שומר עליו ומצטרף לשיעור טומאה. אבל רבי אלעזר בן עזריה מטהר בפולים כי הם גסים ולא צריכים כל כך את התרמיל, ולכן הוא לא שומר שלהם. אבל הוא מטמא בשל קטנית – כי הקטניות קטנות, והוא רוצה בתרמילים להגן עליהם שלא ימשמשו בהם, ושלא יתלכלכו, ולכן התרמיל לכאורה נחשב שומר. מכאן יוצא שיש שומר גם בפחות מפול, כי גרגר קטנית קטן מפול.

■ הגמרא מתרצת כמו התירוץ של רב אחא בריה דרבא בהמשך הדף שהמשנה לא עוסקת בתרמיל משום שומר, אלא בקלח (קולחא) שאליו מחוברים הרבה תרמילים, שביחד ודאי גדולים מכפול, והוא משמש יד ולא שומר לכל הקטניות. ואין מכאן ראייה לשומר בפחות מכפול. ולפי זה „מפני שרוצה במשמישן” מתפרש, בתשמישן – הוא משתמש בקלח לטלטל את הקטניות.

○ הגמרא מנסה להביא ראייה נוספת מהברייתא של דבי רבי ישמעאל שראינו בדף קיז, ששומר מצטרף לטומאה מהפסוק "אֲשֶׁר יִזְרַע" כמו חיטה, שעורה ועדשים בקליפתן: לכאורה יש שומר בפחות מכפול; והגמרא דוחה את הניסיון כי „בריה שאני” – גרגר שלם בקליפתו הוא בריה שלמה ולכן דינו מיוחד.

2. האם יכול להיות גרגר חיטה אחד בגודל שיכול לקבל טומאה?

צירוף שני שומרים להשלמת שיעור

○ רב אושעיא שאל בגמרא האם שני שומרים מצטרפים? והגמרא מבררת שלא מדובר בשומר על גבי שומר: ממשנה שעוסקת בקליפות של הבצל ומוכיחה שקליפה חיצונית על גבי קליפה אמצעית לא מצטרפת כי זה שומר על גבי שומר. (הקליפה הכי פנימית היא לבנה וממש נחשבת אוכל).

■ לכן הגמרא מסבירה שרב אושעיא הסתפק לגבי אוכל בשיעור כביצה עם השומר שלו שנחלקו לשני חלקים והם מחוברים, כאשר כל שומר מגן רק על חלק האוכל שלו – האם השומרים מצטרפים יחד לשיעור כביצה (מפני שכל שומר מגן על חלקו והאוכלים מחוברים), או לא מצטרפים (מפני ששומר אחד לא מגן על חלקו של האחר)?

○ הגמרא מנסה לפשוט את הספק אבל לא מצליחה (הספק נשאר פתוח):

■ הניסיון הראשון הוא מהמשנה שראינו של רבי אלעזר בן עזריה על קטניות שלכאורה מספר שרביטים עם הגרעינים שלהם למרות שהם חלוקים הם מצטרפים, אבל הניסיון נדחה כמו שראינו כי שם מדובר בקולחא ומשום יד, ולא בשומר.

■ ניסיון שני מהברייתא של דבי רבי ישמעאל מחיטה בקליפתה, שהרי כמה חיטים מצטרפות ביחד לטומאה עם הקליפות שלהם, הגמרא מעמידה שכאן מדובר בשדרה של השיבולת שבה הקליפות והגרגרים יושבים שורות שורות אחת על גבי השניה, וזה מצרף אותם כשומר; כי אם מוציאים גרגר אחד זה מערער את כל האחרים; אבל הגמרא מקשה שהגרגרים התחתונים לא זקוקים לעליונים שהם לא מחזיקים אותם, ובכל זאת הם מצטרפים, לטמא את התחתונים?

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א לכן מעמידים בשורת חיטים אחת שהם חיטים גדולות, שיש בהם ביחד כביצה, ואפילו בגרגר חיטה ענק יחיד כמו שהיה בזמן **שמעון בן שטח** שיש בו כביצה – וממילא הספק נשאר פתוח.

3. אבשלום נגע עם השערות שלו במת, האם הוא נטמא?

שערות – כ"יד" או כ"שומר"

○ אגב הבריייתא שהובאה בסוף הדף הקודם, הגמרא מביאה מחלוקת בין **ריש לקיש** ו**רבי יוחנן** האם שיערה שמחוברת לבשר המת בשיעור כזית, והוכנס ראשה השני לבית, נחשבת יד ומכניסה את הטומאה:

- **ריש לקיש:** אמר שרק עצם נחשבת כיד; שיערה לא נחשבת כיד (מפני שהיא מתנתקת).
- **רבי יוחנן:** אמר שאפילו שיערה בודדת נחשבת כיד.
- **רבי יוחנן הקשה לריש לקיש** ממשנה שבה הנוגע בשיערה שכנגד הבשר נטמא. **ריש לקיש** מיישב שהשיערה שם היא שומר על הבשר, ולכן רק מה שנוגע בה ממש כנגד הבשר מכניס את הטומאה, וזה לא נחשב שומר על גבי שומר כי היא מחלחלת דרך העור לבשר – חלחולי מחלחל.
- **רב אחא בר יעקב הקשה** אם ככה איך כותבים תפילין הרי השערות מחוררות את הקלף, וצריך כתיבה תמה? והגמרא **מתרצת** על פי מה שאמרו במערבא שכל נקב שהדיו עובר עליו ומכסה אותו – לא נחשב נקב.
- תירוץ אחר: אפשר להעמיד את המשנה בקבוצת שערות שמשמשת כיד שאפשר לאחוז בה בלי שתינתק, בדומה לדברי **רבי אלעא** בשערות העליונות של השיבולת (שנקראות מלאי).
- הגמרא מביאה גירסה אחרת למחלוקת: שבה גם **ריש לקיש** וגם **רבי יוחנן** מודים ששיערה יחידה לא נחשבת כיד; המחלוקת ביניהם היא האם קבוצת שערות נחשבת כיד או לא.
- ובתחילת הדף הבא, הגמרא מביאה את המחלוקת הזו כמעט באופן זהה, אבל לא אגב הבריייתא אלא אגב המשנה שלנו.